

хівцям варто про них пам'ятати і подумати про виготовлення цифрових копій принаймні найважливіших із цих документів, тим більше, що в Ін-

ституті історії України НАНУ вже обговорюють плани повернення до опрацювання Національного історичного атласу України.

T. Balabushevych

MATERIALS ON THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF UKRAINE IN THE COLLECTIONS OF THE RUSSIAN STATE MILITARY HISTORICAL ARCHIVE

The article describes unique cartographic and textual materials – the sources to history and mapping of Ukrainian lands – which are housed in the Russian State Military Historical Archive.

Keywords: historical geography, mapping, military-historical materials, archive.

Матеріал надійшов 21.02.2013

УДК 94 (477) (048)

Мицик Ю. А., Тарасенко І. Ю.

З ЛИСТІВ ЯРОСЛАВА ДАШКЕВИЧА

Публікація листів видатного українського історика Я. Р. Дашкевича до Ю. А. Мицика.

Ключові слова: Я. Р. Дашкевич, кореспонденція, Ю. А. Мицик.

Кореспонденція з 27 листів вітчизняного історика Ярослава Дашкевича (1925–2010), підготовлена Ю. Мициком разом із споминами про покійного, вже була друквана в «Українському археографічному щорічнику» (вип. 16–17, К., 2012). Однак нещодавно вдалося виявити ще 12 листів Я. Дашкевича пізнішого періоду, переважно кінця 1980-х рр. В наступний час кореспонденція фактично уривається, оскільки вчені почали працювати в одній установі (Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського), очолюючи його відділення у Львові (Я. Дашкевич) і Дніпропетровську (Ю. Мицик). Немає потреби переказувати зміст листів, головне, що вони дають певне уявлення про наукову діяльність істориків радянської доби. Водночас Я. Дашкевич, українціст зі світовим іменем, зазнавав постійних утисків з боку компартійної влади (в Україні він не мав постійної роботи та можливості друкуватися, а свою докторську захистив аж у роки незалежності). І тому саме листи проливають світло на його історичні погляди, оцінки стану української історич-

ної науки тощо. До речі, наукова спадщина Я. Дашкевича, зокрема епістолярна, привертає посилену увагу науковців, і тому ми вважаємо, що ця публікація буде корисною майбутнім дослідникам творчості Ярослава Романовича.

№ 1

1983 р., 9 листопада. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

В першу чергу хочу Вам подякувати за опіку, якою Ви мене оточили в Дніпрі під час конференції. Мені було приємно познайомитися з Вами особисто – і я повинен сказати щиро, що я не розчарувався.

Одночасно з цим листом посилаю Вам рекомендовану бандероль, в якій Ви знайдете два збірники, до яких я мав певне відношення. Це збірник з т. зв. половецькими документами XVI ст. (тепер говорять правильніше: вірмено-кипчацькими), з моєю передмовою, та збірник «Украинско-армянские связи в XVII веке», який,

до речі, свого часу нещасний Микола Павлович боявся включити до свого огляду історіографії, щоб не згадувати особу упорядника – тоді трохи непопулярного.

Ще хочу Вам нагадати про деякі публікації, що мають безпосереднє відношення до тематики, якою Ви займаєтеся. Коментовані публікації документів Богдана Хмельницького:

O. Pritsak. Das erste türkisch – ukrainische Bündnis (1648). – Oriens, vol. 6, Leiden, 1953, № 2, S. 266–298. (Про це видання я писав свого часу в огляді: С. Корибут. Дослідження з джерелознавства Східної Європи. – Науково-інформаційний бюлетень АУ УРСР. – 1964, № 6, с. 81–83).

Ch. Lemerrier-Quellejay. Les relations entre la Porte Ottomane et les Cosaques Zaporogues au milieu du XVII siecle. Une letter in edite de Bohdan Hmelnickij an Padichah Ottoman. – Cahiers du Monde Russe et Sovietique, vol. 11, Paris, 1970, fasc. 3, p. 454–461. (Автор, одна з кращих тюркологів, дещо публікувала також у спільних радянсько-французьких виданнях).

Моя стаття про вірменів під час Б. Хмельницького:

Ya. Dashkevych. Armenians in the Ukraine at the Time of Hetman Bohdan Xmel'nyc'kyj (1648–1657). – In: Eucharisterion. Essays, p. 1, Cambridge, Mass., 1979–1980. P. 166–188. (Можна так цитувати: журнальний варіант в Harvard Ukrainian Studies, vol. 3).

Важливі статті, з якими, зрештою, можна полемізувати:

F. E. Sysyn. Ukrainian-Polish Relations in the Seventeenth Century: The role of National Conflict in the Khmelnytsky Movement. – In: Poland and Ukraine. Past and Present. Toronto, 1980, p. 58–82; цього ж автора The problem of Nobilities in the Ukrainian Past: The Polish Period 1569–1648. – In: Rethinking Ukrainian History. Edmonton, 1981, p. 29–102. (Хоча стаття формально закінчується 1648 роком, але значення її поширюється й на пізніший період; у виносках дуже багатий огляд джерел та літератури).

Якщо Микола Павлович вже повернувся (або коли повернеться), прошу Вас передати йому моє співчуття – бо це, мабуть, буде, на жаль, до речі.

Напишіть мені також, будь ласка, кому подати тему на майбутню (1984 р.) історіографічну конференцію, що відбуватиметься у Вашому університеті. Як офіційно називається конференція – чи є якийсь певний напрям тематики?

Ганна Кирилівна обіцяла мені свою книжечку «Анализ источников по социально-экономической истории Левобережной Украины» – але не встигла мені її дати. Прошу їй кланятися від мене – і ви-

тиснути з неї це видання, яке, без сумніву, мене цікавить. Якщо б Вам вдалося роздобути для мене також книжечку, видану Вашим університетом: И. Ф. Ковалева «Очерки древнейшей истории племен Степной Украины» (Дніпро, 1980) – то за неї я був би Вам дуже вдячний. Бажаю Вам всього найкращого, багато сил для здійснення Ваших наукових планів (та не лише наукових!).

Міцно тисну Вашу руку. Ярослав Дашкевич».

№ 2

1984 р., 23 січня. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Мене більше як тиждень не було дома, тому лише тепер відписую на Вашого листа і картку. Дякую Вам дуже за всі турботи. Одночасно з цим листом посилаю іншого, рекомендованого, з тезами мого виступу. Згори дякую Вам за те, що Ви передасте їх у відповідні руки.

Дякую Вам також за відомості про те, як розгортаються події в зв'язку з майбутньою конференцією. Буду Вам вдячний за дальші відомості. Очевидно, Ваша стаття для вірменів дуже актуальна. Я радив би Вам її надіслати до єреванського «Історико-філологічного журналу». Адреса: 375019, просп. Маршала Баграмяна, 24-«Г», Редакція «Історико-філологічного журналу», главному редактору академіку М. Г. Нерсисяну. Коли стаття буде готова, прошу, напишіть мені, щоб я також написав до Єревану. До речі, вірмени об'єктивісти, тому писати треба без підкреслення антипольських моментів. Правда, вони ще й обережні, але нібито польську тематику (а стаття Ваша буде наполовину такого типу) вже й в Москві пускають на сторінки наукових журналів.

До речі, в Кам'янці вже почали збирати тези на чергову Подільську конференцію. Тези висилайте на адресу: 281900, Кам'янець-Подільський, вул. Московська, 67, Кам'янець-Подільський держ. педінститут, кафедра історії, доцентіві Льву Васильовичу Баженову.

Справді, Ной Самійлович запропонував мені взяти участь у складенні збірника про боротьбу з Османською імперією у XVI – першій половині XVII ст.; це мав би бути, якщо я правильно його зрозумів, коментований збірник джерел. З іншого боку, він висунув цей проект як запасний. Якщо не побачить світу редагований ним збірник подібного змісту, який ще минулого року мав по'явитися у Москві – видати його у Єревані. Я особисто вважаю таке видання реальним і міг би вести переговори у Єревані (я повинен бути там

цього року на конференції), якщо: 1) московський збірник справді провалиться, 2) буде залучено вірменських істориків з аналогічною тематикою для Закавказзя. Було б дуже приємно, якщо б у такому виданні могли взяти участь також Ви. Поки що я чекаю, чим закінчаться перипетії Ноя Самійловича.

Бажаю Вам багато творчої наснаги і міцно тисну руку. Ярослав Дашкевич».

№ 3

1985 р., 17 березня. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам за пакет з дуже цікавими виданнями. Тільки, на милість Божу, хто очікуватиме (і шукатиме) такі цінні публікації, як, наприклад, недруковані досі списки літописів та Софоновича, у «Методических указаниях»?

Минулого року я написав огляд української історичної літератури з середньовіччя (до 1569 р.) за 1983 рік; цього року робитиму, мабуть, такий самий огляд літератури за 1984 рік – прошу Вас, на всякий випадок, мені подати, які сторінки в «Методических указаниях» належать Вам. Бажаю Вам дальших успіхів та міцно тисну руку.

Ярослав Дашкевич».

№ 4

1985 р., 31 грудня. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Кінець року, як у всіх, також у мене не був легкий, тому я й затягнув відповідь на Ваші листи. Прошу мені вибачити. Та я також хотів написати менш-більш впорядковано свої міркування з приводу Вашої дисертації, а для цього було потрібно трохи спокою. Дякую Вам також за два пакети з Дніпровими виданнями і список Ваших друкованих праць, який мені став і ще стане в пригоді.

Сердечно вітаю Вас не лише з Новим Роком, але й з днем народження. Дуже хотілося б, щоб карусель з дисертацією вже наближалася у Вас до кінця – і щоб, поклавши цей машинопис на стіл, Ви могли концентрувати свої зусилля на тих темах і проблемах, які цікавлять Вас з не-дисертаційної точки зору.

Я докладно (може, аж надто докладно) перечитав Ваші «Записки иностранцев» 1985 року – і деякі питання з Вашої книжечки я спроєктував на дисертацію, хоч це, можливо, неправильно.

З загальних питань.

1. Мені здається, що Вам треба суворо дотримуватися хронологічних обмежень, які Ви поставили перед собою, тобто брати джерела, які виникли під час Хмельниччини та ще кілька років після смерті Б. Хмельницького (але стосуються Хмельниччини). Інакше можна писати в безконечність, бо, очевидно, ще у XVIII ст. чимало записували такого, що стосувалося часів Визвольної війни і т. д. Тому, на мою думку, треба просто встановити механічну межу – і за неї не виходити. Тому, в моєму розумінні, Далерак, Вайс, «Краткое известие...» ≈ 1734 р., Вассенберга, не кажучи про Мюнца і т. д., не належать до теми. Якщо Ви з якихось міркувань намагатиметеся розширювати рамки, то це не буде джерелознавство Визвольної війни, а безконечний огляд, який завжди знайдеться чим доповнити.

2. Вам необхідно вирішити питання про джерела, якими мовами Ви врахуєте. Це мусять бути джерела такими мовами, які Ви знаєте або в яких Ви орієнтуєтесь (отже, слов'янські та західні). Ви, на мою думку, не повинні брати джерел східними мовами, бо це буде перший важливий – і обґрунтований – закид, який Вам зроблять. Писати джерелознавче дослідження на перекладах не дозволяється, а східних джерел чимало, особливо турецькою мовою (не кажучи про старосєврейською, арабською, вірменською і т. д.). Тут Ви також мусите поставити перед собою механічну межу і її не переступати.

3. Ви не ставите ніякої межі між джерелами та історіографією (історичною літературою). Тут не можна виходити з точки зору 1985 року, коли й історичний твір XVII ст. («історія війни») може і повинна розглядатися також як джерело, але з точки зору XVII століття; виходити з поділу на джерела та літературу у XVII столітті, а не в XX столітті! Лише в такому випадку у Вас вийде чіткий поділ на окремі категорії матеріалів. Поруч з джерелами в безпосередньому розумінні (документи – преса – нарративні джерела: хронічки, мемуари) у Вас мусить виділитися категорія історико-географічної літератури (історичні твори, описи), які в першу чергу є літературою, а лише в другу чергу джерелами. Підхід до цих двох головних категорій матеріалу у Вас мусить бути різний.

4. Для кожної категорії джерел зокрема у Вас мусить бути програма з основних пунктів, які Вам треба висвітлювати в кожному випадку. У Вас виклад нерівний, бо в одному випадку – по відношенні до одного джерела – у Вас застосована широка програма («анкета»), до іншого – вузька програма. Треба опрацювати середню

програму, бо інакше Ви роздуєте свою дисертацію, будете її не раз скорочувати – і тоді виникне ще більший різнобій. Докладне дотримання анкети спростить Вам опрацювання загальних висновків. Без сумніву, виклад буде сухий, але високоінформативний – а це й найважливіше. Анкета мусить бути константою джерелознавчою і не мають в ній бути трафаретні пункти – відповіді для всіх видів і родів джерел будуть такі самі. Виклад у Вас перевантажений трафаретними стереотипами про правлячий клас, тенденційність, ворожість і т. д. Це справи, які треба порушити один-два рази у вступних розділах, бо, як відомо, повсталі селяни мемуарів не писали і писати не хотіли.

5. Ви провели незвичайно велику роботу самотужки, часто ідучи наосліп – не знаючи про своїх попередників. Вам вдалося багато виявити і висвітлити наново – але й залишилося чимало прогалин. Це не Ваша вина, а вина стану нашої історичної бібліографії, історіографії, допоміжних історичних дисциплін. А все ж таки існують в українській, правда, буржуазній історіографії, оглядові праці, бібліографії, праці хрестоматійного типу, які Вам треба використати, згадати – очевидно, з критичними наświetленнями – у вступній частині. Я маю на увазі хоча б такі огляди, як І. Борщак *L'Ukraine dans la litterature de l'Europe occidentale*, Paris, 1935; Д. Дорошенка *Die Ukraine und das Reich. Neun Jahrhunderte deutsch-ukrainischer Berichungen im Spiegel der deutschen Wissenschaft und Literatur*, Leipzig, 1941; бібліографія Є. Ю. Пеленського «Ucrainica в західноєвропейських мовах. Вибрана бібліографія», Мюнхен, 1948; огляд-хрестоматію В. Січинського «Чужинці про Україну», Прага, 1942 і Авгсбург, 1946 (та доповнені й змінені англійське і французьке перевидання Paris, 1946; New York, 1953 та інші). Є також польські огляди-хрестоматії подібного типу (крім тих, які Ви згадуєте), наприклад, *Die Gelehrte Welt des 17. Jahrhunderts über Polen. Zeitgenössische Texte*. Herausgeg. von E. M. Szarota. Wien, München, Zürich, 1972.

6. Джерелознавчі дослідження, тим більше такі, що охоплюють велику кількість джерел, по своїй суті (треба шкодувати) сухі й одноманітні, читаються важко, бо вимагають великої концентрації уваги. Вам варто було б організувати текст дисертації оглядовими таблицями різного типу (по роках, по проблемах, по територіях), можливо, навіть картодіаграмами, характер яких треба б добре продумати.

7. Необхідно знайти правильні пропорції при викладі бібліографічних даних як в основному

тексті, так і в примітках і доповненнях. В основному тексті бібліографічні відомості повинні переплітатися з текстологічною (ця сторона у Вас взагалі не дуже розроблена). В такому випадку – саме маючи на увазі текстологію, текстологічні взаємозв'язки в межах одного автора – і між різними авторами (коли в них єдиний джерельний чи літературний корінь) – виклад тексту треба доповнювати текстологічними стемами. Що ці питання у Вас не завжди опрацьовані докладно, подаю як приклад Шевальє. Шевальє є відомий в двох принципіально різних друкованих варіантах – скороченому, без передмови, без позначення автора *Relations der Cosacques avec la vie de Kmielniski ...* (друкувався в М. Thevenot, *Relations de divers voyages*, p. 1, Paris, 1663, інші видання 1666, 1696; англійський переклад London, 1672, 1673; німецький переклад в Talandern, *Der Curiensen und hisbesischen Reisedurch Europa ander Haupt-theil*, Leipzig, 1699), і повному *Histoire de la guerre des Cosaques*, Paris, 1663, 1668, 1859. Крім цього – цілий ряд рукописних текстів – різних (текстологічно) варіантів. Подібних прикладів можна навести більше. З іншого боку, позатекстова («підрядкова») бібліографія у вас часто не є повна. Наприклад, про Суанеає вперше писав В. Січинський. Подорожна книжка 1687 р. про Україну. – Календар для всіх на 1934 р., Львів, 1933, с. 59–62; про альбоми Мюнца – Е. М. Дракохруст, Альбомы-дневники И. Г. Мюнца 1781–1783 гг. Новые материалы по истории Украины, Молдавии, Белоруссии. – Труды Государственного Исторического музея, вып. 14. М., 1941, с. 183–187. Таких прикладів також можна навести більше. Є і протилежні приклади, коли позатекстова бібліографія переважає над літературою, що безпосередньо відношення до конкретного питання не має (напр., стор 74, прим. 6 Вашої книжки).

8. При характеристиці авторів XVII ст. треба глибше вчувати (?) в епоху: знання античних авторів, наприклад, не є ознака високої освіти, а цілком нормальної середньої освіти (латинську мову вивчали на античн [их] авторах).

9. Ряд дрібніших зауважень: стор. 6 – Єрлич не є іноземець, а українець, що писав по польському (хтось давно написав таку дурницю, що він поляк – і це неправильне визначення десятиріччями плується по літературі) – не всі українці мусіли бути прихильниками Хмельницького. Ви широко пишете про Сенаю, а є набагато важливіші і цінніші історики (наприклад, Найма) – це теж питання про східні джерела та східних авторів. Ви надто високо оцінюєте Суанеає (стор. 39), насправді опубліковані в ній

види майже не мають документальної вартості. Не знаю, хто і де вдумав прізвище Корзон (стор. 69; це ж не Кобзон!), але ж Korzon = Кожон. – Латинські історики античності для історичної літератури XVII ст. це не джерело, а якраз історична література. Радзівіл (стор. 27) повернувся не до Польщі, а до Литви; Річ Посполита це не Польща, а Польсько-Литовська держава (про що, під впливом польської історіографії, часто забувається). Стор. 75, прим. 2, є *gedanenses* – має бути *Gedanenses*. Стор. 23 – є цитата з книги хамів, а покликання немає. Стор. 78, прим. 18, *Kochowski Pisma*, не 1926, а 1859 рік видання.

Це вже кінець моїх зауважень і придирок. Думаю, що Ви не братимете їх до серця, але, можливо, дещо з моїх міркувань Вам пригодиться. Очевидно, про все це краще було б поговорити особисто, та дорога Дніпро-Львів не близька...

Ще раз дуже дякую вам за листи та всі цінні відомості в них. В мене є до Вас кілька прохань. Яка тепер адреса М [иколи] П [авловича]. Прошу написати, бо я маю ще якусь поштову скриньку, записану ще кілька років тому – а повинен післати йому цінну книжку. Де публікувався дискурс, про який Ви згадуєте на стор. 18 – не знаю цієї публікації. Чи Чернігівські конференції перетворюються на періодичні? Якщо б передбачалася наступна, напишіть, будь ласка.

Що зустрічали Ви про черемисів (чемерисів) на Україні в XVII ст., я пишу про них історико-етнографічну статтю. В мене є про участь чемерисів у козацькому війську (за реєстром 1649 р.) – та про їх роль після 1672 р. (залоги чемерисів у Дорошенка та в турків), але посередині велика прогалина. Якщо Вам щось потрапило під руки, напишіть, будь ласка.

Бажаю Вам багато терпеливості в роботі над дисертацією – сили і витримки.

Сердечно вас здоровлю і міцно тисну Вашу руку. Ярослав Дашкевич».

№ 5

1986 р., 15 лютого. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Навздогін за вчорашнім листом пишу Вам ще цих кілька слів. Хочу звернути Вашу увагу на збірник документів (зрештою, може, він для Вас відомий) *I. Corfus, Documente privitoare la istoria Românilor i culese din Arc hivele polone. Secolul al XVII-lea. București, 1983*, в якому чимале місце займає Хмельниччина. У книжці є непогана передмова з оглядом польських та румунських публікацій джерел на цю тему. На мою дум-

ку, про це видання – зрештою, непогане – Вам варто згадати у своїй дисертації.

Бажаю Вам всього найкращого. Ярослав Дашкевич».

№ 6

1986 р., 19 лютого. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за листа з 14 лютого. Ви подали мені дуже цінні відомості про чемерисів – разом з тими, які я зібрав (також з *Ojczystych spominek Grabowskiego*, які я вже використав), вимальовується дуже цікава картина. Справді, в другій половині XVII ст. вони відігравали чималу роль у польсько-турецьких війнах (а також виступали, наприклад, на боці Дорошенка) – але ось, наприклад, під час Хмельниччини про них ще не чути.

У Вінниці має бути конференція у вересні, присвячена, в основному, Кармелюкові. Чи зберуся на неї – не знаю; всі конференції стають дуже подібні одна на одну – та й забирають чимало часу. На цей рік у мене є щось 6 чи 7 запрошень, та це вже надто багато.

Добре, що Ви пишете, як почувується Ваша дисертація. Все ж таки, це великий (дуже!) обсяг роботи, і обов'язково треба Вам встановити формальні рамки. У Вас буде трохи клопоту з «італійськими» виданнями джерел (я маю на увазі безкоштовні серії *Documenta, Audientiae (?)*, *Acta, Litterae S. C. de Propaganda Fide, Congregationes, Litteraeepiscoporum, Litteraenuntiorum, Supplicationes* – все в складі *Analecta OSBM*, а також, очевидно, *Monumenta Ucrainae Historica*), без яких Вам таки обійтися важко... Але я переконаний, що з усім цим Ви дасте собі раду.

Бажаю Вам багато сил і наснаги. Ваш Ярослав Дашкевич.

Р. S. Якщо є ще у Вас 2 зайві примірники збірника «Историографические и источниковедческие проблемы отечественной истории. Историография освободительного движения и общественной мысли России и Украины» Днепропетровск, 1984, 158 стр., то пришліть, будь ласка, потрібно».

№ 7

1987 р., 15 червня. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за дальші три примірники Вашого (і Миколи Павловича) «Анализа отечественных источников...» та найновіші «Методические рекомендации...» до Литовської ме-

трики. Все це знайде свого читача. А, своїм чином, бідна та українська радянська історіографія, яка дуже цінний матеріал мусить публікувати в такий спосіб.

Ще раз я переглянув Ваш «Аналіз», який я Вам писав вже раніше, мені подобався стрункою структурою. Маю надію, що в майбутньому Ви відходите від тих стандартних ярликів, приклеєних історикам і археографам. Так, нібито загальновідомо, що при буржуазному ладі історики буржуазні, а повторення цього «буржуазного» на всі лади кидає тінь глибокої провінційності.

Якщо Ваша ласка (і є можливості), прошу вислати мені два-три примірники минулорічних «Методических рекомендаций» про цехові статути (Ковальський-Виноградов).

Маю надію, що Ви вже вийшли на фінішну пряму – і зможете цього року як слід відпочити, що Вам після перенапруження дуже потрібно (навіть, мабуть, без додаткових мандрівок по бібліотеках). Бажаю Вам по-справжньому відпочити.

Я вже також підготовляюся до літнього відпочинку. Після п'яти наукових конференцій (кілька днів тому я прилетів з Єревану) з дуже різноманітною тематикою я трохи втопився. Ще їду цього місяця на два тижні до московських бібліотек, а після 15 липня втечу з дружиною на море, щоб з'явитися у Львові біля 10 вересня (після вінницької конференції). Яюсь мої шляхи ніяк не доходять до Дніпропетровська, а дуже хотілося б Вас побачити.

Вітайте, будь ласка, від мене Миколу Павловича – як його здоров'я? Хіба після життєвої стабілізації повинна б наступити і стабілізація здоров'я.

Бажаю Вам багато сил і наснаги. Ваш Ярослав Дашкевич».

№ 8

1987 р., 17 вересня. – Ташкент.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Прошу Вас прийняти найкращі побажання з 29-ї міжнародної алтаїстичної конференції – у мене тут була доповідь про тюркських кам'яних баб в українській етнографії. Дякую Вам за два листи і за те, що Ви заглянули до мене додому (про це я вже дізнався тут). На листи відповім Вам після повернення. Бачив я вже книжку Франка про Кисіля, але не мав часу прочитати. Міцно тисну руку. Ваш Ярослав Дашкевич.

Р. S. Співчуваю в зв'язку з ганебним видавничим планом. Явно когось мучать досягнення дніпропетровських джерелознавців».

№ 9

1987 р., 27 вересня. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дуже я зрадів, отримавши Вашого листа. Ваша мовчанка мене турбувала. Але Ваші вороги мене насторожили. Особливо лімфаденіт. Мені здається, Вам треба звернутися до доброго спеціаліста, щоб вияснив його природу, – і завчасу вжити заходів проти рецидивів. Чорнобиль справді не проходить безслідно.

Ви нічого не пишете про дисертаційні справи, з цього я роблю висновки, що по цій лінії все розвивається нормально.

Незвичайно важливо, що Ви нарешті добралися до Посольського приказу. Тільки черпайте з нього повною жменюю, бо архівні кон'юнктури міняються. Тепер з нетерпеливістю чекатиму на Ваші публікації.

Очевидно, коли готуватиметься Дніпропетровська історико-краєзнавча конференція, я з великою приємністю візьму в ній участь. Може, настане час, що Україна покритється сіткою таких конференцій – хоча доповіді на них переважають кількістю над якістю, але вони все ж таки в певній мірі протидіють історичному нігілізму, який так поширився у нас, а також – хоча повільно й обережно – сприяють відновленню історичної правди.

Сумна вістка про київський відділ давніх актів. Я думаю, це московська реакція на те, що відділ розгорнув справді наукову роботу. Але дивно буде, якщо Київ здасться без бою.

З Ватулею я зустрічався давно. Він був гарний спеціаліст у своїй вузькій ділянці (але вже тоді – це було понад 15 років тому – був дуже неврівноважений). Наскільки мені відомо, його нервовий, та й психічний стан різко погіршав – тому я співчуваю Вам, що Ви маєте такого чудакуватого кореспондента.

Влітку я відпочив досить добре (хоча й гірше, як в минулі роки, бо погода була паскудна) над Чорним морем, в Скадовську. За майже 1 ½ місяця я набрався сил, по дорозі додому відбув конференцію у Вінниці. При кінці місяця збираюся на два тижні до Москви і під кінець жовтня – на конференцію в Кам'янці-Подільському. А потім вже треба сісти й писати, бо багато в мене невиконаних обов'язків.

Посипалися мені пропозиції викладати в Сімферопольському університеті – етнічну історію Криму, але я від цього спецкурсу, який в наших умовах мусів би бути деформований, відмовився. В Гарвардському університеті мене запроси-

ли на один рік на кафедру історії Вірменії; в Університеті Альберта у Едмонтоні – прочитати курс лекцій «Україна і степ». Від цих двох пропозицій я не відмовився, але тут залежить не лише від мого бажання. Трохи друку; недавно вийшла моя досить велика стаття про вірменів у Києві (XIII–XVII ст.), надрукована в Португалії. В цій країні я ще досі не публікувався. Це собі такі маленькі радості.

Дуже приємно, що й на Вашому університеті починають віяти свіжі вітри – та чи вивіють все затхле? Та ще й у місті, що давно стало заповідником, розсадником і захисником застою і ретроградності...

Бажаю Вам, дорогий Юрію Андрійовичу, всього найкращого. Бережіть здоров'я, бо Вас мусить вистачити ще надовго.

Міцно тисну руку. Ваш Ярослав Дашкевич».

№ 10

1987 р., грудень. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Сердечно вітаю Вас з Новим роком – хай він принесе Вам дальші наукові досягнення та здійснення мрій. Ваш Ярослав Дашкевич».

№ 11

1988 р., 14 серпня. – Скадовськ.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Прошу Вас вибачити мені, що лише тепер відповідаю на Вашого квітневого листа. Перше півріччя було в мене дуже напружене, багато конференцій, різних зустрічей, візитів, подорожей – і тільки тепер, на морському березі, я поволі повертаю до рівноваги, хоча на понад + 30° спеці зробити це важко.

Маю надію, що Вам вдасться поставити остаточно велику крапку на останній сторінці дисертації. Як далі виглядатиме цей процес? Чи можна хоча б приблизно сказати, коли і де Ви будете захищатися?

Дякую Вам за Вашу дуже цікаву книжечку «Анализ архивных источников...»: читати її я почав з кінця, тобто з публікації вельми інтересних текстів документів. Кілька дрібних зауважень. Не завжди ясно, що з матеріалів, які Ви реферуєте, було вже опубліковано, а що ні. Не Піноцці, а Піноччі (так це читається по-італійському). Не уявляю собі, як могла виникнути форма Сангушек. Це явно помилка, бо і по-польському буде Sanguszków (пор. назва відомої серії Archiwum), і

по-українському Сангушків. Не міскеллянеа, а місцеллянеа. Пишучи сільварерум, я вживав би жіночий рід – тобто сільва вона; це відповідає і оригіналові, і зручніше для української мови, в якій іменники на –а переважно жіночого роду. А взагалі я почерпнув з Вашої книжечки багато цікавого матеріалу. Це одне. Трохи вразила мене назва «Анализ», бо під аналізом ми переважно розуміємо дещо інше, застосування наукової аналітичної методики, але тут Вас, мабуть, обмежував тип заголовку, який треба було придумати для видавничих цілей.

Мене дуже тішить Ваша наукова активність. У перспективному плані Археографічної комісії Хроніка Ф. Софоновича та Волинська метрика, кн. 22 – це, очевидно, Ви. Підозріваю, що Ви – це також інші запропоновані видання, але не завжди я певен, за яким заховані Ви. Документи Богдана Хмельницького у новому виданні – це, безперечно, також Ви. Мені здається, що на підставі зібраного матеріалу Ви могли б опрацювати ще досить повні регести документів та інших джерельних матеріалів до історії Хмельниччини в цілому – і подавати їх до публікації окремими випусками або за роками, або за жанрами джерел. Ви збрали велетенський матеріал, а дуже хотілося б, щоб він був опублікований хоча б у вигляді такого довідкового видання, бо на видання 10–20 томів джерел Хмельниччини ще, мабуть, надіятися рано.

Уявляю собі, що Ви будете в Києві на нараді Археографічної комісії. Можливо, що я там також буду, тоді й можна буде поговорити про наукові справи. Не знаю, чи Ви збираєтеся до Вінниці на конференцію 6 вересня, я поїду туди просто відціля.

Дякую Вам за те, що Ви передали мої тези майбутньої Дніпропетровської конференції Плохіїві. Але так чи інакше маю надію, що ми побачимося ще до Дніпропетровська.

Пам'ятайте про те, що часом треба таки відпочивати.

Сердечно Вас здоровлю та бажаю багато сил. Ярослав Дашкевич».

№ 12

1989 р., 14 червня. – Львів.

«Дорогий Юрію Андрійовичу.

Прошу Вас вибачити, що пишу до Вас дуже рідко. Останній рік (так сказати б, академічний) я більше буваю поза домом, чим у Львові, а для того, щоб писати листи – так мені завжди здавалося, – потрібно хоча б обмаль хатнього комфорту.

Дякую Вам за те, що Ви – незважаючи на все це – мене не забували і час від часу надсилали дніпропетровські новинки. Тим більше, що часу у Вас також було обмаль. Сьогодні посилаю 10 крб. переказом – це мої борги.

11-го червня я передав Геннадієві відгук Анни Леонідівни на Вашу дисертацію. Примірник дисертації вона надсилає поштою на адресу київського Інституту історії. Відгук, по-моєму, дуже добрий, а окремі шпильочки (зрештою, деякі з них трохи заслужені – та я пояснюю Анні Леонідівні, у яких умовах та у якій атмосфері Вам довелося працювати) не повинні Вас хвилювати. Зрештою, деякі докори адресовані не так Вам, як цілій українській радянській історіографії. При цій нагоді я також перегортав вашу дисертацію – вона дуже цінна велетенським, частково унікальним, Вами розшуканим фактажем – і зведенням до купи до певної системи.

Прошу Вас написати Анні Леонідівні, коли передбачається захист, бо це питання її хвилює.

Дуже шкодую, що я не зміг бути на Дніпропетровській історико-краєзнавчій конференції, але тоді була в мене доповідь у Москві про українізацію. Я вирішив, що там вона потрібніша. Якщо у Вас є зайвий примірник тез, пришліть, будь ласка. Якщо ж немає, то напишіть мені докладний заголовок тез і чи в них (на яких сторінках) надруковані мої тези про камінних баб.

Сердечно Вас здоровлю. Ваш Ярослав Дашкевич».

Коментарі до листів

№ 1

«Микола Павлович». Йдеться про професора, д. і. н. Миколу Павловича Ковальського (1929–2006), творця дніпропетровської наукової школи істориків.

№ 2

Цей лист є відповіддю на лист Ю. Мицика від 11.01.1984 р. Його автор, зокрема, цікавився

Yu. Mytsyk, I. Tarasenko

можливістю видати статтю під умовною назвою «Нові матеріали польських архівів про участь вірмен у визв [ольній] боротьбі укр [аїнського] народу в XVI–XVII ст.».

«Ной Самійлович». Мається на увазі Н. С. Рашба (1916–1986) – харківський україніст і сходознавець.

№ 4

Цей лист містить по суті рецензію на кн.: Ю. А. Мыцык. Записки иностранцев как источник по истории Освободительной войны украинского народа 1648–1654 гг. – Днепропетровск, 1985.

№ 8

Йдеться про книгу канадсько-американського історика українського походження Френка Сисина: Sysyn F. E. Between Poland and the Ukraine. The Dilemma of Adam Kysil 1600–1653. – Cambridge, 1985.

№ 9

Ватуля Б. С. – київський історик, який займався питаннями вітчизняної археографії.

№ 11

«Плохіїв». Йдеться про С. М. Плохія – тоді доц. Дніпропетровського держуніверситету, тепер – завідувача Інститутом українських досліджень Гарвардського університету (США).

№ 12

«Геннадієві». Мається на увазі Г. В. Боряк, проф., д. і. н., нині – заступник директора Інституту історії України НАНУ.

«Анни Леонідівни». Йдеться про д. і. н., проф. А. Л. Хорошкевич – одну з трьох офіційних опонентів докторської дисертації Ю. А. Мицика, яку було захищено в Інституті історії України НАНУ 29.12.1989 р.

FROM THE LETTERS OF YAROSLAV DASHKEVYCH

Publication of the letters of the prominent Ukrainian historian Ia. R. Dashkevych to Yu. A. Mytsyk.

Keywords: Ia. R. Dashkevych, correspondence, Yu. A. Mytsyk.

Матеріал надійшов 28.02.2013.